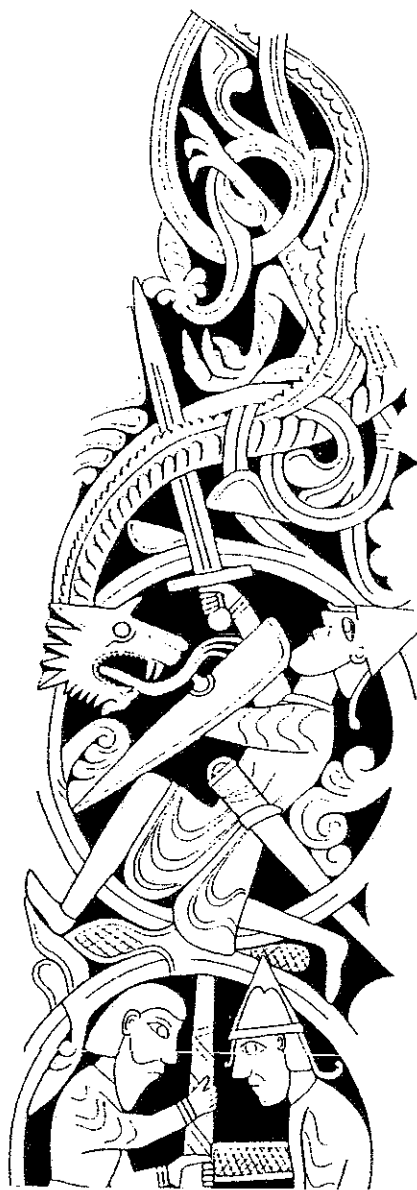


Hans Ørbæk



“Enn þat segia allir einnig...”

Tradition og fornyelse i *Völsunga Saga* og
Nibelungenlied

“Enn þat segia allir einnig...”

Tradition og fornyelse i
Volsunga Saga og
Nibelungenlied.

af

Hans Ørbæk

**Mindre Skrifter udgivet af
Laboratorium for Folkesproglige
Middelalderstudier,
Odense Universitet.
Nr. 17, 1997.**

Indhold

Forord7

"Enn þat segia allir einnig..."

Tradition og fornyelse i *Völsunga Saga*
og *Nibelungenlied*.

Indledning9

Historisk omrids11

Völsunga Saga16

Forhistorien16

Historien om Sigurðr20

Nibelungenlied31

Sîfrit31

Brünhilt37

Katastrofe43

Konklusion44

Noter47

Bibliografi48

Forsideillustration:

Sigurd dræber Fafner. Detalje fra Hylestad kirkes træportal.
Ca. år 1200. (Kilde: Lotte Hedager og Henrik Tvarnø.
Romerne og germanerne. Det europæiske hus. Bd.2.
København: Gyldendal, 1991, p.132)

Forord

Sålænge man har forsket i sagnkredsen omkring Vølsungerne og Nibelungerne, har sammenligningen af den nordiske og den kontinentaleuropæiske overlevering altid spillet en fremtrædende rolle. Denne forskning har ganske vist også leveret værdifulde bidrag til tolkning af de enkelte værker, såvel norrøne heltekvad fra den *Ældre Edda* og Fornaldersagaer som middelhøjtyske helteoper. Men dens hovedinteresse var rettet mod andre mål såsom de forskellige versioners og værkers indbyrdes afhængighed, deres ofte ikke bevarede forstadier og kilder, sagnenes genese og vandringsveje, deres historiske kerne og deres kulturhistoriske kildeværdi.

Så sent som i midten af vores århundrede blev denne skarpsindigt rekonstruerende genetiske forskningsretning suppleret med en forstærket interesse for digterværkerne selv. Først denne synsvinkel kan føre til en helhedstolkning af de overleverede digte og dermed til en forståelse, der kan være vedkommende også for vore tids læsere. I forbindelse med denne interesse kan sammenligningen mellem de nordiske og tyske digterværker tjene til at profilere deres egenart. Den kan derudover afværge faren for en uhistorisk tekstimmanent tolkning, som ganske vist er mindre egnet til tolkningen af middelalderlitteraturen, men som alligevel har været karakteristisk for dele af efterkrigstidens *Nibelungenlied*-forskning. Hans Ørbæks sammenligning af *Vølsungasaga* og *Nibelungenlied* koncentrerer sig om Sigurd/Sigfreds død og dens forhistorie. Han ser de forskellige udformninger af stoffet i relation til deres egen samtid og dens litteratur samt til forskelligartede tankesæt, der spillede en rolle i de respektive samfund. Særlig betydningsfuldt er hans forsøg at give de forskellige traditionslag i *Nibelungenlied* en meningsfuld funktion i helheden, i stedet for at betragte dem som relikter, som en ubehjælpelig slutredaktør ikke formåede at integrere. Afhandlingen giver en velbegrundet, afrundet og klar karakteristik af begge værker i deres forhold både til sagntraditionen og deres egen tid.

Hans Ørbæk læser litteraturvidenskab ved Odense Universitet. Med nærværende emneopgave har han afsluttet den individuelt tilrettelagte suppleringsuddannelse i

Middelalder- og Renæssancestudier, som Laboratorium for
Folkesproglige Middelalderstudier udbyder.

Reinhold Schröder

“Enn þat segia allir einnig...”

Tradition og fornyelse i *Völsunga Saga* og *Nibelungenlied*

Indledning¹

Fortællingerne om Sigurd Fafnersbane, hans bedrifter og hans tragiske endeligt indtager en fremtrædende plads i den germanske middelalderlitteratur. Med en mulig baggrund i historiske begivenheder er der blevet skabt en tradition om denne skikkelse, som har fået forskellige litterære udformninger til forskellige tider og på forskellige sprog. I nyere tid er der blevet lagt mange kræfter i at opklare sammenhængen mellem de mange versioner af historien om Sigurd i forsøget på at nå ind til kernen - sandheden om denne navnkundige skikkelse. Det er en prisværdig stræben, men måske også en umulig opgave, da hver enkelt udmøntning repræsenterer en given tids eller et givet samfunds egen tolkning og forståelse af traditionen, og det vil være vanskeligt at skille det oprindelige stof fra den forståelsesramme, det er lagt ind i.

Et kort prosastykke i *Den ældre Edda*, “Frá dauða Sigurðar” (p.201), vidner om, at man i middelalderen var opmærksom på, at der ikke var én historie om Sigurd - der opregnes således fire forskellige versioner af de konkrete omstændigheder ved Sigurds drab, men det tilføjes til slut:

Enn þat segia allir einnig, at þeir svico hann í trygð oc vógo at hánom liggianda oc óbúnum.

(Men det siger alle samstemmende, at de sveg deres troskabseder til ham og angreb ham mens han lå ned og var ubevæbnet.)²

Der er altså enighed om fortællingens overordnede betydning, selvom detaljerne kan gestaltes forskelligt fra gang til gang.

Man kan sige at nærværende arbejde tager sit udgangspunkt her, idet jeg anser historien om Sigurd som et skelet, der kan bruges som baggrund, som overordnet strukturerende princip for individuelle historier. Disse historier har deres egen konkrete betydning og udformning afhængig af den tid og den sammenhæng, de er skrevet i, men i kraft af at de er lagt ind i en almindeligt kendt ramme, forlenes de med en traditionel historisk autoritet. *Völsunga Saga* og *Nibelungenlied* - de to værker som skal behandles her - er altså som gestaltninger af Sigurd-historien på den ene side fortolkninger af det overleverede stof, men på den anden side søger de også at give deres fortolkning af mere aktuelle temaer en særlig gyldighed ved at fremstille disse gennem den gamle historie.

Historisk omrids

I den nordiske tradition kommer Sigurd-sagnet primært til os gennem den samling af mytologiske digte og heltekvad, som går under navnet *Den ældre Edda*, og som i sin foreliggende form vel er skrevet mellem 1150 og 1250,³ mens de enkelte digte synes at være komponeret over et længere tidsrum. De ældste skal således gå tilbage til 8./9. århundrede og de yngste til 12./13. århundrede. Den anden hovedkilde i den nordiske overlevering er *Völsunga Saga* fra ca.1270, som for størstedelen er en prosagendigtning af *Eddaens* heltekvad. *Völsunga Saga* har særlig interesse for den, der studerer sagnet overleveringshistorie, da man med dens hjælp mener at kunne rekonstruere en række digte, som i det bevarede håndskrift af *Eddaen* (Codex Regius, ca. 1270) er forsvundet, idet 8 blade er faldet ud midt i den del, som behandler Sigurds historie.

Inden for det tyske sprogområde er det naturligvis særlig *Nibelungenlied* fra ca. 1200, som påkalder sig opmærksomhed, men også *Þiðreks Saga* fra 1260-70 bør vel rettelig, skønt den er skrevet på norrønt sprog, regnes til den tyske overlevering, da den synes at være en oversættelse af et tabt nedertysk værk. Skønt man med rette almindeligvis betragter den nordiske overlevering som den, der stofmæssigt bevarer sagnet ældste lag, skal det retfærdigvis nævnes, at de vigtigste håndskrifter af *Nibelungenlied* går tilbage til det 13.århundrede og således står kompositionstidspunktet nærmere end f.eks. *Völsunga Saga*, som kun findes i et enkelt håndskrift fra o. 1400.

Det er disse både i tid og rum meget spredte vidnesbyrd, som trods alle individuelle forskelle åbenlyst fortæller den samme historie, der pirrer nysgerrigheden hos den moderne læser og vækker interessen for at finde ud af, hvor denne historie kommer fra, hvordan den er blevet spredt og hvad det indbyrdes forhold er mellem de forskellige versioner.

Det er almindeligt at fremhæve en begivenhed i den frankiske historie fra anden halvdel af 6. århundrede, der berettes hos Gregor af Tours,⁴ som det historiske udgangspunkt for historien om Sigurd. Der er ingen direkte overensstemmelse mellem denne beretning og sagnet, og lad det være tilstrækkeligt her at nævne, at det som får netop denne begivenhed til at rykke i fokus er, at vi møder velkendte navne som Sigebert og Brunechild, samt at kernen i den historiske tildragelse er en række erotisk-ægteskabelige forviklinger, som fører til et snigmord på Sigebert. Netop disse to fænomener - ægteskabskonflikten og det svigefulde mord - er jo gennemgående i alle senere gestaltninger af sagnet.

Der er ingen grund til at opholde sig for længe ved sagnets konkrete historiske forankring; det afgørende er snarere, at da begivenhederne hæves ud af hverdags sproget og får deres eget liv i de digteriske udformninger, skaber de en egen historie, i og med at de tidligste gestaltninger af stoffet i deres realisme påstår at være fortællinger om historiske begivenheder. Den første udmøntning af Sigurd-sagnet er repræsenteret i *Eddaens* fragmentarisk overleverede *Sigurdarkviða in Forna* (*Brot af Sigurdarkviðu*), som skal betragtes i sammenhæng med det formelt og indholdsmæssigt ganske homogene corpus af heroiske digte, det er en del af.⁵ Det er denne digtning, vi skylder den åbenlyst anakronistiske, men givetvis som historisk opfattede konstruktion, man kalder den heroiske tidsalder,⁶ og det er i dette digteriske historiebillede, den senere overlevering tager sin begyndelse.

Jeg skal ikke her gå ind i en nærmere karakterisering af den heroiske digtning. Blot vil jeg fremhæve et enkelt træk ved den, som har betydning i denne forbindelse, nemlig dens høje grad af uforståelighed. Digtenes knappe form og handlingens hurtige fremadskriden gør det ofte uklart, hvad der sker og i særdeleshed, hvad der motiverer begivenhederne. I *Sigurdarkviða in Forna* står således den foruroligende og tvetydige Brynhild-skikkelse som repræsentant for dette element af irrationalitet, som måske oprindeligt i sig selv har været fikspunktet for fortællernes og tilhørernes interesse,

men som i den senere overlevering forsøges forklaret gennem tilføjelser og ændringer, såsom f.eks. indskydelsen af den tidligere forlovelse mellem Sigurd og Brynhild i (det nu tabte) *Sigurðarkviða in Meiri*. Dette forsøg på rationalisering af begivenhederne spiller sikkert også en rolle i udbygningen af sagnet med Sigurds ungdomsbedrifter, dragedrabt etc.

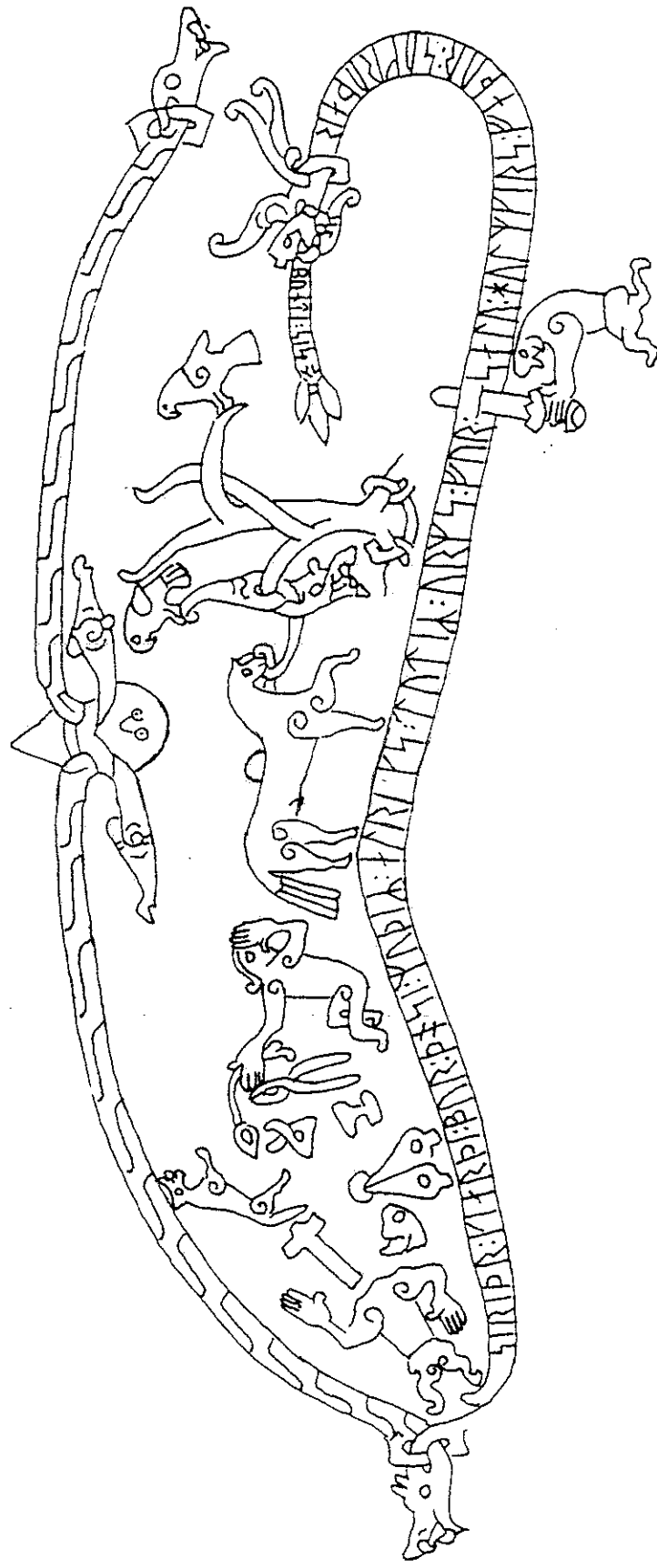
Hvis vi således accepterer en kronologisk spredning mellem f.eks. *Eddaens* tre Sigurd-digte og antager, at de yngre digte forsøger at forklare uforståelige træk i de ældre, er det unægteligt påfaldende, at der i *Eddaen* ikke vælges mellem de forskellige udgaver af historien. Og nok så bemærkelsesværdigt er det måske, at også *Volsunga Sagas* forfatter prøver at integrere de forskellige versioner med til tider ganske voldsomme inkonsekvenser i handlingen til følge. Tænk vi os stadig, at sagnet har haft en historisk realitet for middelalderens forfattere og deres publikum, lader det altså til, at man ikke har søgt en definitivt entydig sandhed, men snarere har accepteret, at historien fremstår som en række forskellige fortællinger, der hver på deres måde repræsenterer sandheden. Et sådant historiesyn har naturligvis rod i den oprindeligt mundtlige overlevering af sagnet, som uundgåeligt har ført til forskelligartede udmøntninger, men det falder vel også meget godt ind i almindelig middelalderlig verdensopfattelse, hvor også hverdagens mangeartede, måske tilsyneladende usammenhængende begivenheder forstås som udtryk for den samme overordnede, frelseshistoriske ramme.

Denne verdensopfattelse ser vi måske også afspejlet i *Nibelungenlieds* æstetiske struktur, der, som vi skal se, umiddelbart kan forekomme usammenhængende og forløbsmæssigt inkonsistent, idet de enkelte episoder først og fremmest forholder sig vertikalt til den overordnede tematiske ide, de realiserer, og kun i anden række indplaceres i et fremadskridende forløb. Her skal vi selvfølgelig også huske på, at digtet oprindeligt har været foredraget over et længere tidsrum, hvorfor de narrative inkonsekvenser muligvis ikke har virket så graverende, som de kan have tendens til for den moderne læser, som tygger værket igennem i ét stræk og hele

tiden har mulighed for at blade tilbage og checke sammenhængen mellem episoderne.

Med *Nibelungenlied* får vi også sagnet at se i en anden funktion end i sagaen, idet det for så vidt ikke her er sagnet selv, der har den primære interesse, men digteren er snarere optaget af problemer i sin egen samtid, som kan behandles litterært på baggrund af sagnet. En sådan brug af historien i samtidigt øjemed er ikke enestående for *Nibelungenlied*, men kendes fra f.eks. Saxos beretning om en tysk sangers forsøg på at advare Knud Lavard mod det kommende forrædderi ved at synge om "Grimhilds navnkundige forrædderi imod sine brødre"⁷ og derved opfordre Knud til at se sin egen situation i historiens lys og handle ud fra det. Et lignende eksempel fra en litterær sammenhæng har vi i *Beowulf* (l.875ff.), hvor Beowulfs drab på Grendel spejles i det berømte dragedrab og på den måde skrives ind i en velkendt og ærværdig tradition. Disse to eksempler adskiller sig naturligvis noget fra den måde, sagnet optræder på i *Nibelungenlied*, men det er nok værd at tage med i sin bedømmelse af *Nibelungenlied*, at der er tradition for at lade sagnet fungere som en tolkningsmodel for samtidige begivenheder, og denne funktion har givetvis også været relevant for Nibelungendigteren.

Vi kan således groft udskille to aspekter i den måde, sagnet optræder på: dels fortæller det en historie, som har interesse i sig selv, dels fungerer det som et spejl for den samtid, der tager historien op til behandling. I det følgende skal vi se nærmere på, hvordan *Völsunga Saga* og *Nibelungenlied* realiserer og forholder sig til disse to sider af sagnets væsen.



Sigurds ungdomsbedrifter afbildet på Ramsundsberget i Södermanland (Jäders Sogn). Til højre ses Sigurds drab på Fafner. I venstre side steger han dragens hjerte og får blodet derfra i munden, så han forstår fuglene, der advare ham mod Regins forrædderi. Regin ligger dræbt yderst til venstre. (Kilde: Åke Ohlmarks. *100 Svenska Runinskriftar*. Bokförlaget Plus, 1978, pp.92-93)

Vølsunga Saga

Som antydnet i indledningen skal jeg her primært koncentrere mig om den del af handlingen, som udspiller sig omkring Sigurðr, men som bekendt er beretningen om ham i *Vølsunga Saga* lagt ind i et længere historisk forløb, hvor vi altså dels får forhistorien til begivenhederne, og dels fortsættes beretningen om de overlevende og efterslægten efter hans død. Der kan dog ikke være tvivl om, at historien om Sigurðr (kap.XIII-XXXIII) udgør den centrale og tungestvejende del af sagaen, men før jeg ser nærmere på denne, vil jeg vende mig til forhistorien for at kigge nærmere på de begivenheder, der leder op til den centrale handling.

Forhistorien

Sagaens første del falder i tre afsnit. Det første korte afsnit (kap.I-II) beskriver slægtens grundlæggelse i en euhemeristisk sammenhæng, hvor Oðinn gøres til den ultimative stamfader. Det berettes, hvordan man relativt uproblematisk etablerer sig i Húnaland, vinder ry og ære, og hvordan Oðinn - nu ophævet til gudestatus - og Frigg intervenserer i historien i forbindelse med Vølsungrs undfangelse. Det er værd at bemærke, at kvinderne i dette afsnit spiller en meget beskeden rolle. De omtalte mænd vinder deres koner som en naturlig forlængelse af deres lykke i kamp, og ægteskaberne giver på ingen måde anledning til konflikt. End ikke kontroverserne mellem Sigi og hans svogre (p.60) får nogen større omtale - Rerir retter hurtigt op på situationen igen. Som vi skal se, har netop gnidninger mellem en kvindes slægt og hendes mand i det følgende gang på gang voldsomt tragiske konsekvenser.

I det hele taget er denne tidlige periode at betragte som en art Vølsungernes guldalder med Vølsungr selv som apoteosen. Hans særstilling understreges af de eventyrlige

omstændigheder omkring hans undfangelse og fødsel, herunder hans nære forhold til guderne (han bliver gift med en af Oðinns tjenerinder, p.61) og det store træ i hallen står som en anden Yggdrasil og taler om frugtbarhed og en stærk slægt.

Andet afsnit (kap.III-VIII) er anderledes dramatisk, idet det problematiske ægteskab her indføres som et konfliktskabende element, og som bekendt får netop dette motiv afgørende betydning gennem resten af sagaen. Det er videre signifikant i denne forbindelse, at kvinden kommer til at spille en langt mere aktiv rolle end hidtil. Fra første færd er Signy imod forbindelsen med Siggeir, men hun anerkender dog faderens råderet over hende:

En hon sjálf var þessa úfús. Biðr þó feðr sinn ráða
sem þöru því, sem til hennar tœki. (p.62)

(Hun var selv uvillig hertil. Hun beder dog sin far råde, som han gjorde i andre sager, der angik hende.)

Hendes uvilje står ret uforklaret. Ved sin afrejse med Siggeir (p.63) taler hun om sin "framvísi", evne til at se ind i fremtiden, og "kynfylgja", slægtens fylgje (skytsånd), som ophav til sin viden om, at forbindelsen vil ende galt, men der er tilsyneladende ikke nogen konkret, materiel årsag til hendes uvillighed. Følgelig tager Völsungr da heller ingen videre notits af hendes indvendinger og handler efter sit eget hovede. Vi skal senere i forbindelse med Brynhildr møde denne modsætning mellem en kendt skæbne og menneskenes handlinger, og på nuværende tidspunkt kan vi blot notere os, at denne handlen mod bedre vidende er en integreret del af konfliktopbygningen, og det er heller ikke uvæsentligt at bemærke sig, at kendskabet til fremtiden og dermed den første formulering af en potentiel konflikt ligger hos en kvinde, som modsætter sig de beslutninger, mændene tager for hende.

Nu er en lidt udefinerlig skæbnes skalten og valten ikke det eneste element, der fører til tragedien i historien om Signy og Siggeir. I forbindelse med bryllupsgildet skabes nemlig en

mere konkret uoverensstemmelse mellem Siggeir og Signys slægt - Sigmundr i særdeleshed - hvis man da ellers kan godtage Oðinns tilstedeværelse som en del af den konkrete virkelighed og ikke et udtryk for skæbnemagter. Her ved gildet optræder Oðinn for første gang i den skikkelse, som vi skal se ham vende tilbage i jævnt hen gennem sagaen. Hermed bekræftes gang på gang den nære association af slægten med Oðinn, der kommer til at fungere som et litterært kneb, der hjælper med til at binde handlingen (eller rettere: de mange handlinger) sammen til en fortløbende sammenhængende historie.

En lignende sammenknyttende funktion får det sværd, som Oðinn planter i det store træ i hallen, men det får også en egen virkning på dette sted; nemlig den at skabe en kontrast mellem Siggeir og Sigmundr. Det er tydeligt nok, at den følgende konflikt udgår fra Siggeirs misundelse og vrede over ikke at have kunnet få sværdet. Da Sigmundr har nægtet at sælge Siggeir det, hedder det:

Siggeir konungr reiddisk við þessi orð ok þotti sér háðuliga svarat vera (...) En þat sama kveld hugði hann laun fyrir þetta, þau er síðar kómu fram. (p.63)

(Kong Siggeir blev vred over disse ord og syntes, at han var blevet hånligt svaret. Og den samme aften udtænkte han den hævn for dette, som siden blev udført)

Drabet på Vølsungr og hans sønner er den direkte konsekvens af dette misforhold mellem de to mænd, men det er heller ikke umuligt, at der her er en foregribelse af det senere og mere udviklede misforhold mellem Gunnar og Sigurðr, således at det var værd at overveje, om ikke også Signys uvilje mod Siggeir tildels har rod i, at han ikke er hende værdig. Snart skal vi i hvert fald se hende avle en søn med sin bror Sigmundr og på den måde også erotisk placere sig mellem de to mænd, ligesom Brynhildr er placeret mellem sine to bejlere.

Det skal dog understreges, at Signy på ingen måde står i den emotionelle krise, som er så karakteristisk for Brynhildr. Signy er helt og fuldt optaget af sin hævn for faderens og brødrenes død, og først og fremmest må såvel incesten som ofringen af hendes egne børn vel ses som udtryk for den beslutsomhed, hvormed hun går til værket.

Historien om Signy og Siggeir er sagaens første udmøntning af det konfliktpotentiale, der ligger i ægteskabet - en institution, som er til for at knytte forbindelse mellem familier, men som stiller kvinden i en tragisk konflikt mellem ægtemand og slægt, når forbindelsen mislykkes. Det er dog bemærkelsesværdigt med hvilken konsekvens, der handles her. Det er nok en fejl, at Signy bliver givet til Siggeir, men fra det øjeblik hvor ægteskabet er kommet i stand, kan man dårligt klandre nogen af Vølsungerne for småtskårne undvigelsesmanøvrer eller forsøg på at løbe fra ansvaret.

Vølsungr selv udtaler den heroiske etik, som ligger bag den standhaftighed, de udviser, da det viser sig, at Siggeir har sveget dem og vil angribe dem, da de kommer på besøg:

Ok eigi skulu meyjar því bregða sonum mínum í leikum, at þeir hræðisk bana sinn, þvíat eitt sinn skal hverr deyja. En má engi undan komask at deyja um sinn. (p.64)

(Og kvinder skal ikke i kampen kunne bebrejde mine sønner, at de frygter deres bane, for engang skal enhver dø. Og ingen kan undgå at dø på et tidspunkt.)

Man må stå inde for sine beslutninger, om det så koster livet, for livet er af begrænset varighed og ikke noget værd i sig selv, hvis man har forrådt det, man står for. Derfor sender Vølsungr også Signy tilbage til Siggeir, for når hun en gang er givet til ham, står det ikke til at ændre. Jeg har allerede nævnt Signys efterfølgende ubønhørlige hævntørst, som udtrykker den samme standhaftighed, og højdepunktet kommer, da hun går tilbage til Siggeirs brændende hal for at "dø fornøjet med den mand, hun nødig tog imod" (p.71). Så fuldstændigt har hun

givet sig hen til hævn, at der efter dens fuldbyrdelse ikke er mere at leve for.

Den fint afsluttede fortælling om Signy og Siggeir tjener som en slags temakatalog for resten af sagaen, da en række situationer fremstilles, hvor ægteskabs-, slægts-, og skæbneproblematikker står i centrum, ligesom vi skal se det i historien om Sigurðr. Samtidig lægges der i forløbets voldsomme konfliktfyldthed afstand til slægtens tidligste historie, hvor billedet overordnet var præget af harmoni.

Forhistoriens sidste afsnit (kap.IX-XII) koncentrerer sig om Sigmundr, og jeg vil her blot bemærke, at det er de samme temaer, som vi allerede har set, der dukker op i en mere løsrevet og usammenhængende form. Blandt de problematiske ægteskaber, vi her er vidner til, indtager det mellem Sigmundr og Hjördís nok en særstilling, da hun rent faktisk får lov selv at vælge sin mand, som for at undgå de konflikter, vi ved kan opstå, hvis hun blot bliver givet væk. Det er nok vigtigt at vise, at Sigurðr stammer fra et sådant idealægteskab, skønt det naturligvis ikke forhindrer medbejleren Lyngi i at angribe og overvinde Sigmundr umiddelbart derefter. Sluttelig mindes vi - trods Sigmundrs nederlag - om slægtens styrke, idet hans død i sidste ende ikke skyldes Lyngis angreb, men kun Oðinns beslutning om, at Sigmundrs tid er omme.

Historien om Sigurðr

Vi vender os nu til den del af sagaen, som udgør dens kerne. Med de temaer vi så behandlet i forhistorien i stadig erindring, vil jeg forsøge at belyse de mere komplekse strukturer i dramaet mellem Sigurðr, Brynhildr, Gunnar og Guðrún. Før dette drama kommer i gang, ofres der dog en række kapitler på Sigurðrs ungdomsbedrifter (XIII-XX), hvor vi præsenteres for heltens fremragende egenskaber, dels naturligvis gennem det berømte drab på Fáfnir, hvor hans styrke og mod åbenbares, men også hans indre kvaliteter vægtes. Således lader han sig ikke ophidse af Regins hånlige

antydninger af, at Sigurðr holdes som tjenestekarl hos kong Hjalprekr (pp.79, 80), og hans dømmekraft kommer også til udtryk, da han holder fast på at hævne sin far, før han hjælper Regin mod Fáfnir (p.83). Om ungdomshistorien skal det herudover kun nævnes, at Oðinn igen bekræfter sit nære forhold til slægten, da han hjælper Sigurðr med valget af hesten (p.79f.), i forbindelse med hævntogtet (p.84) og ved drabet på Fáfnir (p.85f.). Også sammensmedningen af sværdet er en bekræftelse af pagten med Oðinn og et udtryk for kontinuitet i slægtshistorien (og i sagaen).

Overgangen til manddomshistorien sker med Sigurðrs møde med Brynhildr i kap.XXI-XXII. Den skjoldmø, han møder her på bjerget, er naturligvis den samme som *Eddaens* Sigrdrífa, og det er uklart, om det er berettiget, når *Völsunga Saga* identificerer denne skikkelse med Brynhildr.⁸ Jeg skal ikke her gå nærmere ind på det problem; for mig at se er det vigtige, at Sigurðr her træder ind i en voksenverden. Hans 'opdagelse' af kvinden (han tror jo først, hun er en mand på grund af brynjen) og de oplagt erotiske overtoner i befrielsen og vækningen af hende kunne give en formodning om, at der bag dette motiv ligger en art individuationsmyte. Dette stemmer udmærket overens med, at den unge mand i forbindelse med den seksuelle modning undervises og får indsigt i en hemmelighedsfuld viden. Den mystiske hedenske runelære, som gengives i stroferne, har givetvis også en egen eksotisk underholdningsværdi for sagaens publikum - i dag såvel som i middelalderen - men jeg mener også, at episoden her med Sigurðrs introduktion i voksenverdenen skaber et fundament for det drama, som leder frem til hans død, idet den erotisk-emotionelle kærlighed får så afgørende en rolle heri. Individuation er naturligvis et begreb, som må anvendes med nogen forsigtighed i denne forbindelse - vi har jo netop i ungdomshistorien fået Sigurðr præsenteret med alle en mands egenskaber. Dette at selv meget unge personer fremstilles som fuldt udviklede er et ganske almindeligt fænomen i sagaerne, og individuation bliver derfor normalt ikke et tema, men i den myte eller det eventyr, som man vel må antage, ligger bag

Sigrdrífa-episoden, har netop individets udvikling givet været i fokus. Dette skinner således stadig igennem her til trods for, at det for en moderne betragtning synes at kollidere med billedet af den unge Sigurðr.⁹

Det er ingen hemmelighed, at det som er bærende for den tragiske udvikling i *Vølsunga Saga*, er at Brynhildr og Sigurðr er forlovede, før Sigurðr ved hjælp af Grímhildrs glemselsøl bliver gift med Guðrún, og det er i sidste ende Brynhildrs følelse af at være svigtet, der får hende til at stræbe Sigurðr efter livet. Hele det fordækte spil omkring Gunnars bejling for Brynhildr og Sigurðrs rolle i dette spil er for så vidt sekundært i forhold til handlingen i *Vølsunga Saga*. Karakteristisk for sagaens behandling af dramaet er også den betydning skæbneproblematikken får her.

Dette er tydeligt allerede fra Sigurðrs 'ny' møde med Brynhildr hos hendes svoger Heimir. Som i historien om Signy møder vi her en kvinde, der er uvillig til at gifte sig, og som ser ind i fremtiden, men både uvilligheden og fremsynetheden uddybes i forbindelse med Brynhildr. Som skjoldmø har hun udset sig en anden rolle i livet end hustruens, og hendes spådom er noget mere præcis end Signys: "Ek mun kanna lið hermanna, en þú munt eiga Guðrúnu Gjúkadóttur." (p.96-7. Jeg skal holde opsyn med krigeres følge, og du skal få Guðrún Gjúkadóttir).

Som sine forfædre før sig agter Sigurðr dog ikke at låne øre til advarslerne. Der er i hans tro på muligheden af, at han kan gennemføre sit projekt:

Vér vitum eigi, hvárt hon svarar oss eða eigi eða lér oss sess hjá sér. (p.96)

(Vi ved ikke, om hun svarer os eller ikke eller giver os sæde ved siden af sig)

en genklang af Vølsungrs heroiske indstilling i kampen mod Siggeir (pp.64-5) og af Sigurðrs egen holdning til Fáfni's forbandede skat (p.87). Det er altså velkendte elementer, vi

møder i optakten til konflikten, men hvad der derimod adskiller episoden fra det, vi tidligere har set, er fraværet af slægten i hele forløbet. Brynhildr og Sigurðr ordner forlovelsen på egen hånd, og der kan næppe være tvivl om, at i hvert fald Sigurðrs stræben efter Brynhildr her er emotionelt eller erotisk betinget. Det er hele tiden hendes skønhed, han sætter i centrum, og at politiske, standsmæssige overvejelser ikke indgår i hans hustruvalg, fremgår af hans svar på hendes spådom om, at han skal have Guðrún: "Ekki tælir mér eins konungs dóttir, ok ekki lér mér tveggja huga um þetta" (p.97. En kongedatter rører mig ikke, og intet skal lade mit sind blive delt i denne sag). Brynhildrs holdning her er naturligvis lidt sværere at forklare, da hun så stærkt taler mod forbindelsen og alligevel indgår den, men ud fra det følgende kan man vel slutte, at vi skal forstå Brynhildr som forelsket i Sigurðr lige så vel som han i hende.

Måske er det ikke så afgørende, hvad der i sidste ende får hende til at føje Sigurðr. Det, som det nok er værd at bide mærke i, er introduktionen af den individuelle erotiske drift som en afgørende faktor, der på linje med f.eks. politiske hensyn kan gå på tværs af skæbnen og få indflydelse på begivenhedernes gang.

I forbindelse med hele denne første del af den centrale handling (kap.XXIII-XXVII) skal det endelig nævnes, at der stilistisk sker et brud i forhold til det foregående, i og med at man mærker en stærk indflydelse fra den høviske litteratur. Det viser sig særlig i hele koncentrationen omkring personernes ydre fremtræden, deres klædning og deres omgang med andre mennesker. Jeg vender tilbage til en nærmere karakterisering af det høviske i forbindelse med *Nibelungenlied*, her vil jeg kun yderligere nævne, at netop dette høviske sceneri skaber en passende baggrund for indførelsen af den individuelle kærlighedsdrift, der er en karakteristisk ingrediens i den kontinentale høviske litteratur, som allerede fra det tidlige 13.årh. blev oversat i Norge og på Island. Således har vel allerede dette stilskeft for publikum

signaleret en flytning af det indholdsmæssige tyngdepunkt fra det politiske, slægtsbestemte ægteskab til den erotiske drift.

Nu er det dog ikke sådan, at sagaen helt skifter om og bliver en høvisk roman. Fra kap.XXVIII vendes der atter tilbage til den mere nøgterne 'sagastil', og det falder jo meget passende sammen med, at Sigurðr kommer til Gjúkungerne og får glemselsøllet af Grímhildr, således at den emotionelt betingede kærlighed forsvinder ud af historien sammen med Sigurðrs minde om Brynhildr. De næste to ægteskaber er da også helt i tråd med de politiske tidligere i sagaen. Særlig tydeligt er det måske i forbindelse med Guðrún, som Sigurðr end ikke bejler for, men som tilbydes ham, hvad da heller ikke helt er i overensstemmelse med almindelig praksis:

Fátítt er þat, at bjóða fra dætr þínar, en meiri vegr er at bjóða honum, en aðrir biði. (p.100)

(Det er ualmindeligt, at tilbyde sin¹⁰ datter, men der er større hæder ved at tilbyde ham hende, end at andre bejler for hende)

Kun fordi Sigurðr er så stor en helt, som han er, går det an at fare frem på denne måde.

Således understreges Sigurðrs ualmindelige storhed, mens Gunnars noget mindre ærefulde karakter tydeligt fremgår af hans problemer med at blive gift. Hans ægteskab tager ellers sin begyndelse efter bogen med bejling hos kvindens far, men i Brynhildrs tilfælde er der altså den hage ved det, at hun ikke agter at ægte hvem som helst, men kun den som kan ride gennem ilden, der omringer hendes borg. Grunden til prøven kan vel ses som et forsøg på at undgå Signys situation og for den sags skyld også Hjordís' - hun fik lov at vælge sin mand, men kunne ikke forhindre, at to mænd bejlede til hende og sloges om hende, så Sigmundr måtte lade livet - idet prøven burde sikre Brynhildr den bedste mand, så hun selv kan gå ind for partiet, og ingen kan gøre ham rangen stridig.

Men som bekendt står bejlensidens snedighed fuldt ud mål med kvindens list, og som ved Sigurðrs bryllup med Guðrún er det Grímhildr, Gjúkungernes troldkyndige mor, der fremskaffer midler til at omgå de faktiske forhold med. Grímhildr er for så vidt tragediens ærkeonde ophav - et udtryk for hvordan den kvindelige visdom, vi så manifesteret i Brynhildr-Sigrdrífa, kan perverteres og bruges i slet, egoistisk (magtpolitisk) øjemed. Således siger Brynhildr da også om hende:

Hon veldr ǫllum upphöfum þess bóls, er oss bítr (p.104).

(Hun er skyld i hele ophavet til den ulykke, som nager os)

Man forstår vel Brynhildrs bitterhed, men helt sandt er det jo aligevel ikke, for når det kommer til stykket, er Grímhildr blot et led i den kæde af begivenheder, hvis uundgåelige *causa finalis* er Sigurðrs død og publikums kendskab til den.

Vender vi os til skænderiet mellem Guðrún og Brynhildr (kap.XXX), ser vi, hvordan tragedien begynder at eskalere. Det er velkendt, at *Völsunga Saga* har to udgaver af skænderiet, hvilket gør kapitlet noget usammenhængende. Jeg følger her Klaus von See, som gør den sidste af de to udgaver (l.13ff.) til den 'oprindeligt' nordiske, idet den første i alt væsentligt skal være lånt fra *Þiðreks Saga*¹¹. Denne udgave er også den, som får betydning i resten af forløbet, hvorfor jeg skal lade den første udgave ude af betragtning her.

Det, vi skal lægge mærke til i *Völsunga Sagas* version af skænderiet, er først og fremmest, at det stadig handler om Brynhildr og Sigurðrs tidligere forlovelse og Brynhildrs følelse af at være blevet snydt:

Ekki höfum vér launmæli haft, ok þó höfum vit eiða svarit, ok vissu þér þat, at þér véltuð mik. (p.104)

(Vi har ikke aftalt dette i hemmelighed, og vi har dog

svoret eder, og I vidste, at I forrådte mig)

Derfor er det også naturligt nok, at det er Brynhildr, der til stadighed er den udfordrende og offensive i skænderiet, mens Guðrún er mere passiv og gennemgående er forholdsvis venligt stemt over for Brynhildr. Guðrún er tilsyneladende uvidende om Brynhildr og Sigurðrs forbindelse og tolker Brynhildrs utilfredshed som hovmod ("ofsi", p.104). En, som derimod ikke er uvidende om tingenes rette sammenhæng, er Sigurðr. Efter brylluppet mellem Gunnar og Brynhildr har han fået hukommelsen igen, men forholder sig dog roligt ("lætr þó vera kyrt", p.103).

Det er interessant at se Sigurðr i rollen som den, der prøver at forhindre den ulmende konflikt ved at lade som om, den ikke eksisterer. Således siger han til Guðrún, da hun vil undersøge, hvorfor Brynhildr er så sorgfuld:

Þess let ek þik, ok iðrask muntu, ef þú gerir þat. (p.103)

(Det fraråder jeg dig, og du vil fortryde det, hvis du gør det)

og hans problemer med at sno sig uden om den anspændte situation kommer særlig tydeligt frem, da han skal prøve at berolige Brynhildr efter skænderiet (kap.XXXI).

Det påfaldende her er den stærke kontrast mellem Brynhildrs beslutsomhed og Sigurðrs vaklende holdning til hele situationen. Begge er de vel splittede mellem den kærlighed, de føler for hinanden og de formelle ægteskaber, de har indgået med henholdsvis Gunnar og Guðrún, men hvor Brynhildr har indset det uundgåeligt skæbnesvangre i denne splittelse, forsøger Sigurðr at redde situationen. Han går lige fra at lade som om, intet er galt: "... sjá (er) þinn maðr, er þú kaust" (p.106. Den er din mand, som du valgte) over det udglattende forsøg på at skabe et kompromis: "Líf þú ok unn Gunnari konungr ok mér" (p.107. Lev og elsk kong Gunnar og mig) til den mere drastiske indrømmelse af sine følelser for Brynhildr: "Heldr

enn þú deyir, vil ek þik eiga en fyrirláta Guðrúnu” (p.108. Hellere end du dør, vil jeg eje dig og forlade Guðrún), og hans desperate situation er uforglemmeligt visualiseret til slut:

En svá þrútnuðu hans síður, at í sundr gengu brynjuhringar. (p.108)

(Og så stærkt svulmede hans bryst, at brynjens ringe brast)

endskønt billedet måske nok virker stødende i den almindelige sagastil og igen vidner om indflydelse fra den høviske litteratur.

Det gennemgående i Sigurðrs holdning er hans ønske om at bevare livet - ikke mindst Brynhildrs - og han gennemgår så at sige de forskellige muligheder for at nå det mål, men det er klart, at de alle indebærer et valg mellem den emotionelle kærlighed mellem Sigurðr og Brynhildr og de sociale/politiske forbindelser, og Sigurðr hælder vel mest til at feje kærligheden til Brynhildr til side. Det er i hvert fald hans første forslag, og det - tror han da - som indebærer den mindste risiko. Men Brynhildr agter ikke at give køb på hverken sin sociale integritet eller sin kærlighed - for hende er bedrageriet gået så langt, at intet kan rette op på situationen, og som et spejlbillede på Signy, der lod sig brænde med den mand, hun mod sin vilje fik, går hun på bålet med den mand, hun mod sin vilje ikke fik.

Völsunga Saga lægger historien om Sigurd Fafnersbane ind i en fortløbende historisk udvikling, hvor hans slægts bedrifter fremstilles fra Oðinn og fremad. I dette slægtshistoriske perspektiv kommer opmærksomheden til at samle sig om ægteskabet som det dynamiske element i udviklingen. Ægteskabet er naturligvis nødvendigt for slægtens videreførelse og bliver derfor en uhyre vigtig institution for dens medlemmer. Men det er også her, slægt møder slægt, og der kan være grobund for konflikter, hvis der viser sig at være stridende interesser mellem de involverede parter, og som vi

har set, er *Völsunga Saga* en regulær antologi af problematiske ægteskaber.

Vi får således i sagaen problemet præsenteret fra forskellige vinkler: først de ideelle ægteskaber i forhistoriens tidlige del, dernæst slægtskonflikten i historien om Signy og Siggeir og endelig striden mellem den individuelle drift og de sociale normer i Sigurðr og Brynhildrs tragedie for nu at tage de mest karakteristiske positioner. Det er fristende heri at se en udvikling i retning af en 'opdagelse' af individet i historiens forløb, men det ville være fejlagtigt, da vi jo godt ved, at sagaen i sin sidste del vender tilbage til de mere slægtsbetonede konflikter.

Nej, sagaen indeholder ikke i den forstand en udvikling i ægteskabets karakter. Der er snarere tale om en afsøgning af de forskellige varianter, ægteskabet frembyder som institution. Dermed er det også en undersøgelse af de forskellige måder, historien kan drives frem på, da det jo netop er i mødet mellem slægt og slægt, mellem mand og kvinde, vi ser bevægelsen fremad manifesteret.

Når vi snakker om det historiske forløb, må vi naturligvis ikke glemme den skæbneforestilling, som ligger i sagaen, for giver det mening at tale om ægteskaberne som det, der driver historien frem, når nu alting er fastlagt på forhånd? Det er påfaldende i sagaen, at det ikke engang er en bedreviddende fortæller, der forudsiger begivenhedernes gang, men som regel er det de involverede personer selv - først og fremmest kvinderne - der kender fremtiden. Men lige så påfaldende er personernes fuldstændigt manglende evne til at tage højde for skæbnen i deres handlinger, og lige meget hvor meget de strider mod skæbnen, sker det forudsagte altid alligevel. Summen af disse overvejelser er måske, at den skæbne, vi møder i sagaen, blot er en ramme for begivenhederne, som nok er kendt, men som ikke har en chance for at virke på menneskets handlinger i de konkrete situationer. Det er nok muligt, at alle begivenheder stræber mod et bestemt mål, men måden, de når det på, går gennem menneskets spontane og

intuitive handlinger - såsom *Vølsungr*, der giver Signy bort til Siggeir eller Sigurðr, der sværger Brynhildr troskab.

Hvad specifikt angår historien om Sigurðr og Brynhildr, som den fremstår i *Vølsunga Saga*, skal vi altså lægge mærke til, at den indgår på linje med en række andre begivenheder i den historiske udvikling, omend den har en særlig fremtrædende rolle. De fleste af sagaens episoder tematiserer ægteskabet og dets potentielle konfliktfyldthed i og med dets karakter af mødested for modstridende slægtsinteresser, og her skiller Sigurðr-episoden sig ud ved - givetvis under indflydelse af kontinental høvisk litteratur - at indføre den erotisk-emotionelt betingede kærlighed som et afgørende element i opbygningen af dramaet. Derved opnår forfatteren at skabe en konflikt mellem individuel drift og social norm, som ellers ikke opstår i sagaen - for Signy handler det jo f.eks. mere om tilhørsforholdet til den ene eller den anden slægt/social gruppe og disses indbyrdes status, end det handler om hendes egen personlige krænkelse. Når Brynhildr til slut går i døden med Sigurðr, er det dog med til at skrive det nye element ind i den gængse heroiske tradition, som præger sagaen: den individuelle drift må udledes med præcis den samme konsekvens som den sociale forpligtelse - en opfattelse som Sigurðr har en smule svært ved at anerkende i deres sidste samtale.



Unterwilt wie prunhilt empfangen ward
 In d'halb des rones sach man mit mangen scharen
 Der künig mit seinen gessen zuden stete d'ran
 Auch sach man da beyzame lauten manig mat
 Die sy empfahen solten die waren alle bereit
 Als die von ylande z' schiffen chomen dan
 Und auch von m'elunge des sefrides man
 Di gachten zu den kind vnuessig was ir heint
 Da man des küniges semide anderthalben an dem gestat ward
 Als man h'ort auch d'is mere von der künigen
 Sten der vil reichen wie sy die mageton
 Besunzte von der burge da sy selbe rait
 Da gewan an ander chunne vil manig ritt und mat
 Als der hertzog gunt'her k'ronhilt den zante dan
 Nun wam für der burge tot' seufred der künig man
 Er müs ye fürbas dienen h'ort am schones chint
 Des ward in irat gelonet von der gunt'faren sint

Brünhilt's modtagelse i Worms i en illustration fra et senmiddelalderligt håndskrift (ca.1440) af Nibelungenlied. (Kilde: *Das Nibelungenlied in spätmittelalterlichen Illustrationen. Die 37 Bildseiten des Hundeshagenschen Kodex.* (MS Germ.fol.855). Udg. Hans Hornung. Bozen: Athesia,1968.)

Nibelungenlied

Med *Nibelungenlied* får vi en ganske anden gestaltning af det gamle stof, end den vi så i *Völsunga Saga*. Digtets første del, som er det, der skal behandles her, koncentrerer sig udelukkende om dramaet mellem Sîfrit, Kriemhilt, Brünhilt og Gunther og interesserer sig altså ikke - eller i hvert fald kun i megen ringe grad - om forhistorien, Sîfrits forældre, opvækst etc. Således er stofområdet væsentligt indskrænket, men til gengæld er behandlingen af dette langt mere udførlig, end det er tilfældet i sagaen.

Lad det være sagt med det samme, at jeg anser denne episke udvikling af historien som nært forbundet med det forhold, at digteren har haft et andet formål med sit værk end sagaforfatteren. *Nibelungenlied* deler nemlig ikke sagaens interesse for det slægtshistoriske perspektiv. Digteren har i højere grad ønsket at gestalte en i hans egen samtid aktuel tematik og har fundet historien om Nibelungerne et værdigt medium for denne gestaltning. Denne tematik kan groft koges ned til at bestå i en modstilling af en heroisk hhv. en høvisk ideologi eller etik samt en problematisering af begge disse verdensanskuelser.

Sîfrit

Denne tematik kommer til udtryk allerede i digtets første afsnit (Âv.1-5), som omhandler Sîfrits bejling for Kriemhilt og hans forhold til hoffet i Worms. Det at digtet lægger ud med at behandle disse begivenheder, betegner en væsentlig forskel i forhold til *Völsunga Saga*, idet forholdet mellem Kriemhilt og Sîfrit ikke problematiseres af en tidligere forlovelse i Sîfrits liv. Sîfrits bejling for Kriemhilt hhv. Gunthers for Brünhilt griber således ikke umiddelbart narrativt ind i hinanden. De er derimod tematisk parallelliserede og bevirker, som vi skal se, i

første omgang en sammenligning af Gunther og Sîfrit i forhold til den overordnede tematik.

Digtets første afsnit forløber i grove træk som følger. I 1. Âventiure introduceres vi for burgunderhoffet i Worms, og vi hører om Kriemhilt's utilbøjelighed til at gifte sig. 2. Âventiure beretter om Sîfrit's opvækst i Xanten, som sker i rent høviske omgivelser, og i 3. Âventiure er den unge mand nået til det punkt, hvor han ønsker at gifte sig (str.47). Han beslutter sig for at prøve lykken hos Kriemhilt, på trods af at han bliver advaret mod hendes uvillighed. Han drager altså til Worms, og der tegnes i hans holdning over for Gunther ved ankomsten (str.106ff.) samt i Hagens beretning om Sîfrit's ungdom (str.87-101) et noget mere barskt billede af ham, end det vi så i beskrivelsen af hans opvækst i 2. Âventiure; et billede som vel allerede spores i hans beslutning om at drage til Worms:

swaz ich friuntlîche niht ab in erbit,
daz mac sus erwerben mit ellen dâ mîn hant (str.55)

(Hvad jeg ikke kan få af dem med venlighed, det kan jeg vel vinde der med styrke)

Dette billede af Sîfrit består gennem hele ordvekslingen med burgunderfyrsterne, hvor også Kriemhilt glider i baggrunden:

Mir wart gesaget mære in mînes vater lant,
daz hie bî iu wæren (...)
die kûenesten recken (str.107)

(Det blev mig fortalt i min fars land, at her hos jer skulle de tapreste krigere være)

Han er altså tilsyneladende ikke primært kommet for at bejle for Kriemhilt, men for at prøve kræfter med burgunderne og om muligt vinde deres land. Under samtalen lykkes det Gêrnôt at undertrykke de andre ridders modstand mod Sîfrit, og det

hele munder ud i, at Gunther indbyder Sîfrit til at blive og tilsyneladende i nogen grad underkaster sig ham: "allez daz wir hân,/geruochet irs nâch êren, daz sî iu undertân" (str.127. Alt, hvad vi har, skal være Jer undergivet, hvis I bruger det, som det sømmer sig).

Sådan undgår burgunderne kamp, og fra strofe 131 toner den høviske Sîfrit frem igen, samtidig med at han igen kommer i tanke om Kriemhilt: "er het ûf hôhe minne sîne sinne gewant" (str.131. Han havde kastet sin tanke på kærligheden).¹² Resten af første afsnit fortæller dels om krigen mod sakserne og danskerne i 4.Âventiure, hvor Sîfrit bistår burgunderne, dels om Sîfrit og Kriemhilts første møde i 5.Âventiure.

I de to Sîfrit-skikkelser vi møder her i første afsnit, ser vi præcis den modstilling af det heroiske og det høviske, som jeg nævnte ovenfor. Hvis vi tager udgangspunkt i den Sîfrit, som ankommer til Worms, er han i et og alt en mand, som stoler på sin egen styrke, og for hvem netop den fysiske styrke må være det afgørende i forholdet mellem mennesker. Således udfordrer han åbenlyst burgunderne til kamp om deres land - hvis Sîfrit viser sig at være den stærkeste, har han ret til jorden.

At kalde en sådan ideologi for heroisk er praktisk, fordi det er et alment anvendt begreb, men det er ikke derfor uproblematisk. Ordet 'heroisk' implicerer i sidste ende en forestilling om en heroisk tidsalder, hvor netop denne ideologi skal have været fremherskende. I den germanske verden tænker man i den forbindelse på folkevandringstiden, hvor ensomme krigere skal have vandret rundt for i stil med Sîfrit at tilrane sig land, hvor det var muligt. Hvordan det har forholdt sig i virkeligheden er nok svært at bedømme, men at en sådan ideologi er fremstillet i den heroiske digtning, som til dels danner baggrund for *Nibelungenlied*, kan der ikke være tvivl om. Denne ideologi skinner også klart igennem i *Völsunga Saga*, og man må formode, at både *Nibelungenlieds* digter og sagaforfatteren har regnet med, at den heroiske tidsalder har eksisteret, og at den således har haft historisk realitet for dem.

Spørgsmålet om den heroiske tidsalder er dog nok ikke i sig selv det vigtigste i forbindelse med *Nibelungenlied*. Når Sîfrit hentes frem fra denne tid, er det vel snarest fordi, han derved kan bruges som repræsentant for den ene side i en mere almen problematik om 'naturet' (den stærkes ret) og civilisation. Den rolle får han i hvert fald i kontrasteringen med hoffet i Worms.¹³

Burgunderne lever nemlig i det høviske univers, hvis primære karaktertræk vel må siges at være en stræben efter civilisering og kontrollering af den moral, Sîfrit står for - krigeren skal gøres til ridder. Denne civilisering sker gennem en formalisering af adfærdsmønstre og omgangsformer, således at tyngdepunktet for ridderens anseelse og relationer til andre flyttes fra den rå styrke over til evnen til at leve op til en række konventioner for korrekt opførsel. Man kan sige, at ridderen i det høviske samfund skal lære et socialt og kulturelt betinget 'sprog', mens værdimåleren i den heroiske verdensopfattelse - styrken - vel må ses som mere umiddelbart naturgivet. Med til vægtningen af omgangsformer og adfærd hører også den koncentration omkring ydre fremtræden, påklædning, udseende etc., vi ser i den høviske litteratur, og som forventes at afspejle en persons status og karakter.

Kærligheden (minne, hôhe minne) får som bekendt også sin store rolle at spille i det høviske univers som en 'opdragende' instans. Den høviske kærlighed, som den træder frem i minnesang og troubadourlyrik, har ikke det fuldbyrdede forhold mellem mand og kvinde som sit mål. Tværtimod skal manden ved at tjene kvinden, underkaste sig kvinden, vise sig i stand til at kontrollere og undertrykke sin erotiske drift og i sidste ende omskabe den til dels kunst i form af f.eks. minnesang, dels til dyder, som kan accepteres af samfundet.¹⁴ Tanken er altså, at kvinden i stedet for at være et mål for mandens individuelle drift skal sætte en proces i gang, hvor de individuelle og dybest set asociale kræfter gøres til samfundsunderstøttende kvaliteter eller i det mindste holdes nede.

Skoleeksemplet på en sådan undertrykkelse af mandlig aggression ved hjælp af 'minne' er netop den forandring af Sîfrit fra brutal udfordrer til høvisk elsker, som sker i 3.Âventiure. Det er måske ikke en gradvis og - fra et moderne synspunkt - velbegrundet udvikling, der sker med ham, men digterens teknik er snarere at modstille situationer med forskellige kvalifikationer, som en anskueliggørelse af de forskellige måder at forholde sig på. Her er det altså en modstilling af den aggressive angriber og det socialiserede medlem af et samfund, og jeg har allerede nævnt, hvordan dette skift i Sîfrits karakter kommer i stand, netop som han vender sin tanke mod 'høhe minne'. Det er karakteristisk her, at Sîfrit ikke ser Kriemhilt et helt år, men alligevel lader kærligheden spille så stor en rolle. Denne 'amour de loin', som franskmændene ville kalde det, er en standardingrediens i minnesang og høvisk digtning og udtrykker jo meget præcist, hvordan 'minne' netop ikke handler om fuldbyrdelse, men om selvdisciplin, udholdenhed og kontrol. Endelig skal det i forbindelse med Sîfrits burgundiske metamorfose nævnes, at samtidig med at kærligheden dukker op, nævnes i de umiddelbare omgivelser (str.130,133) kampspil eller -lege - man må vel tænke på turneringsagtige dystre - som igen er med til at bestyrke indtrykket af, at Sîfrit 'tæmmes' i Worms. Hans styrke, som netop har udgjort en trussel mod samfundet, kanaliseres over i ritualiserede lege, hvor den kan afledes, uskadeliggøres og sættes under kulturel kontrol. Et prægtigt billede på det høviske system i funktion.

Nu kan det jo forekomme sært, at Sîfrit skal gennem denne omformning, når vi jo ved, at han allerede i Xanten voksede op som høvisk ridder. Man gør vel bedst i at se denne forhistorie som et forsøg på at skabe en parallel mellem Gunther og Sîfrit. Fra overleveringen er Sîfrit den omvandrede stærke helt, som vi kender fra *Völsunga Saga*, og denne skikkelse skulle digteren bruge i den ovenfor omtalte funktion, men for historiens senere udvikling bliver det vigtigt, at også Sîfrit er konge over sit eget rige. Derudover giver det også en større lighed mellem de to bejlingsforløb

(Gunther/Brünhilt; Sîfrit/Kriemhilt), en funktion, som nok heller ikke er uden betydning.

Med krigen mod sakserne og danskerne i 4. Åventiure bliver Sîfrits styrke brugt reelt igen, men nu stillet i burgundernes tjeneste mod aggressorer, der kommer anstigende på samme måde, som Sîfrit selv tidligere gjorde. Han er nu fuldstændig indsluset i samfundet. Denne krigstjeneste knyttes nu til hans 'Minnedienst', i og med at det første møde med Kriemhilt kommer i stand dels som en art løn for krigstjenesten, dels som en følge af burgudernes ønske om at holde på Sîfrit, da de har set, hvad han kan udrette for dem, og holde på ham kan de kun ved hjælp af Kriemhilt:

er bat in minneclîche noch bî im bestân.
niwan durch sîne swester, sone wærez nimmer
getân.(str.258)

(Han (Gunther) bad ham (Sîfrit) mindeligt om at blive hos sig. Havde det ikke været for hans søsters skyld, var det aldrig sket)

Hermed sker der en forandring i Wormserhoffets karakter. I stedet for at Sîfrits 'Minnedienst' og indlemmelse i den høviske verden blot er en måde at tæmme hans vildskab på og dermed en måde at forsvare samfundet på, bliver Kriemhilt nu et middel til at holde på Sîfrit, fordi han kan bruges til at styrke hoffets position udadtil. Minnetjenesten kommer altså i virkeligheden til selv at tjene magtpolitiske formål, og dermed begynder en problematisering af hele den høviske ideologi, som bliver afgørende gennem resten af digtet.

Brünhilt

Nibelungenlieds andet afsnit inden for 1.del (Âv.6-11) omhandler Gunthers bejling for Brünhilt, det dobbelte bryllup i Worms og Sîfrits hjemvenden til Xanten med Kriemhilt. Som jeg har nævnt, løber historien om Gunther og Brünhilt langt hen ad vejen parallelt med Sîfrits bejling for Kriemhilt. Det er særlig i startfasen, lighederne er størst: ønsket om ægteskab melder sig hos Gunther (str.325), han hører om en fjern og svært opnåelig kvinde (str.326-28) og beslutter sig til at prøve lykken hos hende (str.329) trods rådgivernes advarsler (str.330). Denne opbygning af handlingen omkring et potentielt konfliktskyldt ægteskab kender vi jo godt fra *Volsunga Saga*, og det er måske med baggrund i kilderne, at digteren tager dette motiv op. Videre må vi vel forestille os, at det er Brünhilts navnkundige modstand mod at gifte sig, der har givet anledning til den initiale antydning af uvillighed hos Kriemhilt,¹⁵ men det er dog ikke ægteskabet som sådan, der interesserer digteren. Derfor skal vi heller ikke opleve ulykkelige kvindeskæbner som Signy og Brynhildr her. Men bejlingshistorierne giver digteren et påskud for at tale om andre ting.

I rådslagningen om hvordan man skal nå Brünhilt, træder Kriemhilts rolle som en brik i det politiske spil tydeligere frem end før. Da Sîfrit bliver bedt om at hjælpe med bejlingen, siger han:

gîstu mir dîne swester, sô wil ich ez tuon,
die schoenen Kriemhilde, ein küneginne hêr. (str.333)

(Giver du mig din søster, så vil jeg gøre det, den
skønne Kriemhilt, en herlig dronning)

Gunther slår til, og det hele får allermest karakter af en handel. Den ellers så idealiserede 'Minnedienst' bliver i højere grad end tidligere en meget konkret militærtjeneste. Det

betyder dog ikke, at det høviske som sådan forsvinder ud af historien. Slet ikke. Umiddelbart efter aftalen er i hus, går Sîfrit og Gunther til Kriemhilt for at bede hende lave dem udstyr til rejsen, og stroferne 362-66 fortæller om de kostbare stoffer, ædelstene mm.. som bruges til at gøre dem klæder af. Dette er i sig selv et signal om, at vi stadig skal opfatte Worms som et hof i bedste Artur-stil, hvor der ikke mangler nogen ydre pragt, men samtidig begynder vi måske at ane, at hoffets indhold, om man så kan sige, dårligt svarer til dette strålende ydre.

En slående diskrepans mellem det ydre og det indre opstår med begivenhederne på Íslant i form af, at Sîfrit optræder som Gunthers tjener, og at det rent faktisk er ham, der under sin magiske kappe består Brünhiltts prøver. Íslant-episoden er forløbsmæssigt temmelig problematisk, men jeg vil her tillade mig at koncentrere mig om episodens tematiske funktion, der som nævnt i første omgang udtrykkes i 'Eigenmann'-motivet. Det er Sîfrits ide, at de skal fare frem, som om Sîfrit er Gunthers vasal (str.386), og det er vigtigt, at det ikke bare er noget, de siger, men det skal vises konkret ved at Sîfrit holder hesten for Gunther ved deres landgang (str.397-98).

Her lægges kimen til den senere katastrofe i og med forplumringen af standsforholdet mellem Sîfrit og Gunther, men lige så meget som det rent politiske motiv, mener jeg, at det interessante her er selve fordæktheden. Når det uærlige spil får så voldsomme konsekvenser hænger det sammen med, at Brünhilt ligesom alle andre antager, at det er direkte overensstemmelse mellem en persons ydre fremtræden og vedkommendes indre kvaliteter, natur - herunder social status. Dette er en generel middelalderlig ide,¹⁶ og som jeg har nævnt, spøger den konstant i *Nibelungenlieds* stadige vægtning af ydre pragt og ceremoniel. Når de ivrige bejlere nu piller ved forbindelsen mellem udseende og væsen, er det altså ikke så underligt, at det i sidste ende er katastrofalt, da de dermed får hele grundlaget for en bedømmelse af menneskers identitet og indbyrdes sociale relationer til at smuldre.

Sîfrits rolle på Îslant er interessant, fordi det er ham, der får ideen til maskeraden, hvad man vel egentlig ikke skulle forvente. Vi har set en Sîfrit ankomme i Worms, som hellere talte med sværdet end med munden, og han har næppe haft fantasi til et så sofistikeret bedrageri som dette. Skal vi forstå det sådan, at han er blevet så grundigt involveret i burgunderhoffet, at han har lært at bruge dets metoder? Det er svært at forene med den aura af uskyldighed, der knytter sig til Sîfrit.¹⁷ Nu skal vi dog huske på, at den kappe, som gør Sîfrit usynlig, er en del af udbyttet af hans ungdomsbedrifter - den hører altså til den 'gamle' Sîfrit, og fordæktheden er således ikke noget enestående for det høviske univers. Til gengæld virker det som om, at det fordækte spiller en anden rolle i den heroiske verden. Hvis vi kaster et blik på 8. Âventiure, kan vi måske få et indtryk af dette.

Her følger vi Sîfrits rejse til Nibelungenland, hvor han skal hente forstærkninger. Han kommer i forklædning til sin egen borg, kæmper med og overvinder først en kæmpe, som er dørvogter og dernæst dværgen Albrich. Denne fremgangsmåde skal dels overbevise Sîfrit om hans folks trofasthed (jfr. str.498), dels skal den bevise Sîfrits egen ret til landet og borgen. "Nu hân ich wol erfunden diu degenlîchen werc,/daz ir von wâren schulden muget landes herre wesen." (str.500. Nu kan jeg rigtignok forstå på de mandige bedrifter, at I i sandhed har ret til at være landets herre), siger Albrich, da Sîfrit har givet sig til kende. Vi er altså tilbage i en verden, hvor styrken og ikke den ydre fremtræden er den endegyldige målestok for relationerne mellem mennesker, og i den verden udgør forklædningen ikke nogen fare - tværtimod kunne man sige, at hvor det fordækte spil på Îslant bruges til at *sløre* de virkelige forhold, kan Sîfrit i Nibelungenland *afsløre* virkeligheden ved hjælp af sin forklædning.

Således bliver de to grundlæggende verdensanskuelser igen kontrasteret, og måske tjener 8. Âventiure også til at undskylde Sîfrits medvirken i rænkespillet på Îslant - han kan ikke gennemskue burgundernes ufine brug af metoder, som i hans egen verden ikke bærer det samme konfliktpotentialer i

sig. Det er dog nok at hævde en psykologisk konsistens i digtets personer, som sikkert ikke har været væsentlig for digteren. Først og fremmest har han vel ønsket at vise nogle temaer i forskellige scener, og om f.eks Sîfrit så spiller én rolle i én scene og en anden i en anden scene, har nok betydet mindre.

Digtets andet afsnit afsluttes med det dobbelte bryllup i Worms og Sîfrit og Kriemhilt's hjemrejse til Xanten. Umiddelbart kunne disse begivenheder synes blot at være den forventelige fuldbyrdelse af de to bejlingshistorier - projekternes harmoniske højdepunkt, som ikke i sig selv bærer nogen dramatik. Der lægges da også op til en sådan tolkning i og med den store vægt, der her lægges på ceremoniel og formaliteter. Efter Sîfrit har bragt nyheden om den vellykkede brudedefærd til Worms, beskrives udførligt forberedelserne til modtagelsen af de hjemvendte (str.563-78), og selve ankomsten og modtagelsen (str.579-602) er en mageløs opvisning i høvisk formfuldendthed bygget op omkring mødet mellem Brünhilt og Kriemhilt (str.586-95), hvor personer og begivenheder synes at bevæge sig rundt i et allerede udstukket mønster - mere som typer end som individer - og alle opfylder deres plads til fuldkommenhed.

Men vi ved jo godt, at alt ikke er, som det skal være, og at konflikter lurder under overfladen. Det er da heller ikke kun en lykkelig afslutning på bejlingshistorierne, vi ser her, men også overgangen til første dels sidste afsnit om Sîfrit's død. Det er ikke kun Gunthers lidt uheldige bryllupsnat, der kaster skygger over festlighederne, men også de kim til ulykke, som har ligget i de fordækte spil på Íslant, begynder nu at spire.

Først er der Sîfrit og Kriemhilt's ægteskab, som er lønnen for Sîfrit's hjælp på Íslant. Det har et konfliktpotentiale i sig, fordi det i Brünhilt's øjne kolliderer med Sîfrit's optræden som Gunthers vasal, og hun forstår ikke, hvordan en mand af så lav rang fortjener kongens søster:

die sihe ich sitzen nâhen dem eigenholden dîn.
daz muoz ich immer weinen, sol sie alsô verderbet sîn.
(str.620)

(Jeg ser hende (Kriemhilt) sidde nær din vasal. Det må jeg for altid begræde, hvis hun skal ødelægges på den måde)

Igen ser vi denne opfattelse af, at standsmæssige forhold går i nær forbindelse med en persons hele identitet. Det ligger i Brünhilt's replik, at Kriemhilt's ægteskab med en laverestående mand ikke blot er en skamplet udadtil, men decideret vil påvirke hendes personlighed - fordærve hende. Da Gunther vægrer sig ved at forklare, hvordan det hele hænger sammen, må man vel formode, at Brünhilt bliver mistænksom og utryg ved situationen. For mig at se er det selve det, at Brünhilt fornemmer, at noget bliver skjult for hende, som er det afgørende. Det bliver i hvert fald den direkte anledning til hendes modstand mod at fuldbyrde ægteskabet om natten (str.635).

Dermed er der åbnet mulighed for det næste bedrageri: Sîfrit's betvingelse af Brünhilt næste nat, som er den begivenhed, der endeligt udløser tragedien, Sîfrit's drab.

Sa kamen in die mere die frawen ritendan
 Den edlen künigine volget maniger chunee man
 Als sy stunden worden muenster inder auf das heas
 Kriemhilt men gester dinnoch vil wege over
 Sy giengen onder der chrone in das muenster over
 Den lieb ower seit geschaden das frouwe grosser heit
 Als sy gehorten messe sy fieten onder der
 mit vil manigen ewer man sich sy seider gan
 Ze dylthe froliche froude in gelag
 Darze der hochzate wint anden aylften tag



Kriemhilt og Brünhilt's skænderi i en illustration fra *Der Hundeshagensche Kodex*. (Kilde: se ovenfor p.30)

Katastrofe

Digtets tredje afsnit (Âv.12-19) indledes med Brünhilt's ønske om at gense Sîfrit og Kriemhilt, efter at de to par i nogen tid har levet lykkeligt i hver deres land. Denne indledning er igen betinget af de for Brünhilt uafklarede forhold i fortiden:

wie treit et alsô hôhe frou Kriemhilt den lîp?
 nu ist doch unser eigen Sîfrit ir man:
 er hât uns nu vil lange lützel dienste getân. (str.724)

(Hvordan kan fru Kriemhilt føre sig frem på så fornem vis? Nu er hendes mand Sîfrit dog vores vasal. Han har nu i lang tid kun ydet os liden tjeneste)

Det er stadig dels misforholdet mellem Sîfrit's angivelige vasalstatus og hans faktiske opførsel, dels spørgsmålet om hvordan Kriemhilt kan gebærde sig som dronning, når hun har giftet sig så langt under sin stand, der plager Brünhilt. Efter nogen overtalelse får hun Gunther til at indbyde Kriemhilt og Sîfrit, så hun selv kan tage sagen i øjesyn. Som bekendt kommer sandheden da også frem i lyset under deres besøg.

Skænderiet mellem Kriemhilt og Brünhilt er den afgørende begivenhed i denne forbindelse, idet det afstedkommer blotlæggelsen af de to bedragerier, Brünhilt har været udsat for, og dermed en alvorlig forstyrrelse i hendes virkelighedsbillede. Først modsiges Sîfrit's vasalstatus af Kriemhilt, som støtter sig til det meget materielle argument, at Sîfrit ikke har betalt den skat ("zins", str.825), han ville skylde Gunther. Dernæst leverer Kriemhilt den voldsomme beskyldning, at det var Sîfrit, som deflorerede Brünhilt på bryllupsnatten, hvor hun bruger Brünhilt's ring og bælte som beviser.

Som jeg ser det, er det afgørende stadig, at der er denne uklarhed omkring de ting, som er sket, og måske i mindre grad hvad der præcis er sket. Digteren har jo også ladet meget være uklart for os - var det egentlig Sîfrit, som tog Brünhilt's

mødom? og hvorfor tog han egentlig bæltet og ringen? Sådanne spørgsmål må stå ubesvarede hen, og det er vel muligt, at det netop har været meningen, at hensætte os i den samme diffuse stemning, som Brünhilt må føle.

Hvis vi igen mindes *Völsunga Saga*, er det påfaldende, hvor hurtigt hele affæren her bliver mændenes sag. At Gunther lader Sîfrit sværge på sin uskyld, er ikke det vigtige - i sig selv er det måske endda med til at forværre situationen, da de jo ikke rigtig får afklaret, hvad der er sket: Sîfrit sværger strengt taget kun på, at han ikke har pralet med sin håndsrækning til Gunther (str.857-58). Men vi mangler helt den handlekraftige Brynhildr fra sagaen i det følgende. Det er mændene ved hoffet og naturligvis primært Hagen, som på baggrund af Brünhilts sorg lægger råd op mod Sîfrit. Dermed bliver drabet ikke som i sagaen begrundet med Brünhilts personlige følelse af at være blevet forrådt. Det bliver snarere samfundet som sådan - først og fremmest repræsenteret ved Hagen - der hævner den skam, som er overgået det, i kraft af at de skumle omstændigheder omkring Gunther og Brünhilts bryllupsnat overhovedet er kommet frem.

Konklusion

Det at Brünhilt efter skænderiet med Kriemhilt stort set forsvinder ud af historien, står som et fint billede på det karakteristiske ved *Nibelungenlieds* fortælle teknik og hensigt set i forhold til *Völsunga Saga*. *Nibelungenlied* koncentrerer sig om burgunderhoffet som en repræsentant for det høviske samfund og stiller dets væsen til skue ved at konfrontere det med Sîfrit og Brünhilt, som begge repræsenterer en anden type verdensanskuelse. Jeg har været inde på Sîfrits heroiske egenskaber, og man kan vel med nogen ret også regne Brünhilt til den heroiske verden, i og med at hun skal vindes og betvinges ved hjælp af regulær fysisk styrke og ikke som Kriemhilt gennem 'Minnedienst' og selvdisciplin.

Dramatikken og konflikten i *Nibelungenlied* opstår, når de forskellige verdensopfattelser bringes sammen, og det er derfor ikke som individer Sîfrit og Brünhilt er interessante, men som modspillere til burgunderhoffet. Jeg har således nævnt, hvordan f.eks. Sîfrit ikke nødvendigvis kan ses som en konsistent personlighed gennem digtet, men tillægges de til enhver tid for tematikkens formulering nødvendige roller. Det er altså også i dette lys, man skal se Brünhilts forsvinden. Hendes historie bliver jo for så vidt slet ikke afsluttet, da hun bare ikke bliver omtalt mere, efter at hævnen er overgivet til Hagen, men i og med at konflikten er stablet på benene omkring hende og katastrofen sat på skinner, er hendes rolle udspillet.

I sin behandling af burgunderhoffet viser *Nibelungenlied* en stærk skepsis over for den høviske ideologi og dens degeneration fra civilisatorisk kraft til et tyndt dække over magtpolitiske projekter. Hele denne sociale kritik mangler i *Völsunga Saga*, hvor også den underordning af detaljerne under den samlede tematik, vi ser i *Nibelungenlied*, er fraværende til fordel for en vægtning af netop enkeltfænomener eller individer. Dette følger sagaens karakter af historieskrivning, hvor det umiddelbare formål er en opregning af en række begivenheder. Sagaen forsøger dog også at samle disse begivenheder og give dem en overordnet struktur ved dels at lade skæbnen udgøre en ramme for historien og dels udvælge ægteskabet som et gennemgående motiv, men der synes til stadighed at være en interesse for personernes individuelle reaktioner på forskellige situationer i modsætning til *Nibelungenlieds* tilpasning af reaktionerne efter den rolle personen på et givet tidspunkt spiller i det overordnede drama.

Disse to værker suger dog begge trods de mange forskelle deres næring fra den samme kilde - en velkendt beretning om modstridende politiske interesser, om svig og bedrag og om kærlighed. Sigurds tragedie er et reservoir af almengyldige temaer, som konkret får liv i de mange individuelle udmøntninger, som hver især er tilpasset sine

egne tider, men tragedien selv er tidløs, og både *Nibelungenlied* og *Völsunga Saga* låner gennem den et skær af evighed.

Noter.

1. Jeg skal rette en tak til lektor Reinhold Schröder for vejledning i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende artikel. Ligeledes må jeg takke Helle Bertram og Claes Wolff for tålmodig assistance ved overførslen af skriftet til moderne computerteknologi.
2. Alle oversættelser af citater er mine egne.
3. Dateringen følger Finch. "Introduction", pp.ix ff. Her findes også en udførligere liste over de overleverede versioner af Nibelungenstoffet.
4. *Frankerkrøniken*. Bd.I, pp.233ff.; 269ff. (4.bog, kap. 27-28; 51)
5. Se f.eks. Andersson. *A Preface...*, pp.3-16 for en gennemgang af de overleverede digte, eller von See. *Germanische Heldensage* for en mere udførlig beskrivelse af genren.
6. Jfr. også ndf. p.34
7. *Danmarks Krønike*. 2.del, p.71 (13.bog). Sangeren tager udgangspunkt i den del af sagnet, som udgør Nibelungenlieds anden halvdel, og har rod i den tyske tradition, hvor jo Kriemhilt og ikke Attila udvirker drabet på burgunderne.
8. Se Andersson. *The Legend of Brynhild*, p.81ff.
9. Jfr. bemærkningerne om middelalderens æstetik ovf. p.13
10. Oprindeligt har sagaen vel haft 'sínar' og ikke 'þínar'. Se Ebel *ad loc.*
11. Von See. "Die Werbung um Brünhild", p.197.
12. Oversættelsen af 'hōhe minne' med 'kærlighed' er naturligvis ikke helt præcis. Jeg skal straks vende tilbage til dette problem.
13. Vi skal vel heller ikke glemme, at Sifrit meget vel kan repræsentere en aktuel højmiddelalderlig type - de unge, jordløse mænd, som Georges Duby taler om som 'iuvenes'.
14. Se Bumke. *Höfische Kultur*. Bd.2, pp.416-19.
15. Se Andersson. *A Preface...*, pp.135-6. Indflydelse fra den såkaldte 'Spielmannsepik' kan også være en mulighed, se Andersson. *Ibid.*, pp.84-5.
16. Se Bumke. *Höfische Kultur*. Bd.2, p.423.
17. Jfr. Andersson. *A Preface...*, p.140.

Bibliografi

Kilder

Beowulf (udg. Fr.Klaeber). Boston: D.C.Heath and Company, 1950.

Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern. (udg. Gustav Neckel). Bd.I. Text. 5.udg. ved Hans Kuhn. Heidelberg: Carl Winter, 1983.

Gregor af Tours. *Frankerkrøniken.* Bd.I-II. (overs. af J. P. Jacobsen). København: Det Schønbergske Forlag, 1911-13.

Das Nibelungenlied. (udg. Helmut Brackert). Frankfurt am Main: Fischer, 1970.

Saxo Grammaticus. *Danmarks Krønike.* (overs. af Fr. Winkel Horn). København: Sesam, 1994.

Völsunga Saga. (udg. Uwe Ebel). Frankfurt am Main: Haag und Herchen, 1983.

Sekundærlitteratur

Andersson, Theodore M. *The Legend of Brynhild.* Ithaca og London: Cornell University Press, 1980.

A Preface to the Nibelungenlied. Stanford: Stanford University Press, 1987.

Bumke, Joachim. *Höfische Kultur.* Bd.1-2. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1986.

Curschmann, Michael. "Nibelungenlied und Klage". *Die deutsche Literatur des Mittelalters Verfasserlexikon.* Bd.6. Berlin og New York: Walter de Gruyter, 1987; 926-69.

Duby, Georges. "Les 'jeunes' dans la société aristocratique dans la France du Nord-Ouest au XIIe siècle" (1964).

- Hommes et Structures du Moyen âge*. Paris: Mouton, 1973; 213-25.
- Ehrismann, Otfried. *Nibelungenlied. Epoche - Werk - Wirkung*. München: C.H.Beck, 1987.
- Finch R.G. "Introduction". *The Saga of the Volsungs*. London: Thomas Nelson, 1965; vii-xlii.
- Hoffmann, Werner. *Das Nibelungenlied*. 5.udg. Stuttgart: Metzler, 1982.
- Holtsmark, Anne. "Heroic Poetry and Legendary Sagas". *Bibliography of Old Norse-Icelandic Studies*, 1965; 9-21.
- Mitchell, Stephen A. *Heroic Sagas and Ballads*. Ithaca og London: Cornell University Press, 1991.
- Schulze, R. "Eherecht". *Reallexicon der Germanischen Altertumskunde*. Bd.6 Berlin og New York: Walter de Gruyter, 1986; 480-500.
- See, Klaus von. *Germanische Heldensage*. Frankfurt a Main: Athenäum, 1971.
- "Die Werbung um Brünhild". *Edda, Saga, Skaldendichtung*. Heidelberg: Carl Winter, 1981; 194-213.
- "Freierprobe und Königinnenzank in der Sigfridsage". *Edda, Saga, Skaldendichtung*; 214-23.
- Sørensen, Preben Meulengracht. *Saga og Samfund*. København: Berlingske Forlag, 1977.

**Mindre Skrifter udgivet af
Laboratorium for Folkesproglige Middelalderstudier,
Odense Universitet
Redaktion: Leif Søndergaard**

- nr. 8** ***Marsken rider igen - Om mordet på Erik Klipping, Rumelants sange og marsk Stig-viserne, 1990.***
Jens E. Olesen: Kongemord og fredløshedsdom.
Reinhold Schröder: Dâvon sing ich ü diz liet.
Rumelants strofer i anledning af Erik Klippings død.
Leif Søndergaard: Meningsdannelse og mytedannelse i marsk Stig-viserne.
Iørn Piø: Hvem skrev den lange Marsk Stig-vise? Skitse til en arbejdshypotese.
- nr. 9** ***Griseldistemaet gennem tiden, 1992.***
Michel Olsen: Griselda - Omskrivninger og værdiforskydninger.
Marianne Børch: Chausers Griselde: menneske eller urmenneske.
Leif Søndergaard: Folkebogens fascination - Griseldis gennem 400 år.
Iørn Piø: Tålmodige kvinder.
Den taalmodige kvinde (DgF 257 og to folkeeventyr).
- nr. 10** ***Chausers poetik, 1993.***
Marianne Novrup Børch: Chausers poetik.
- nr. 11** ***Folkelige bevægelser i reformationstiden, 1993.***
Jens E. Olesen: Flyveskrifter og politisk propaganda i reformationstiden - fra Christian II til Grevens Fejde.
Leif Søndergaard: Fastelavnsspillet i reformationskampen - om *Peder Smid og Atzer Bonde*.
Viser fra reformationstiden.
- nr. 12** ***Om Arthur og gralsromanen, 1994.***
Trond Kruke Salberg: The Origins of the Arthurian Legend and of the Matter of Britain/Brittany.

Kajsa Meyer: Crestien de Troyes - hans baggrund og kilder, herunder specielt deres udmøntning i 'Le chevalier au lion'.

Rasmus Thorning Hansen: Eftersøgningstematikken i Wolfram von Eschenbachs 'Parzival' - en tematisk og strukturel undersøgelse.

- nr. 13** ***Forskning og formidling, 1995.***
Niels-Knud Liebgott: Tanker og principper bag nyopstillingen af Nationalmuseets middelalder-samling.
Henrik M. Jansen: Formidling af arkæologiske undersøgelser fra dansk middelalder.
Erland Porsmose: Arven i landskabet - et eksempel fra Fyn.
Leif Søndergaard: Ingen forskning uden formidling - ingen formidling uden forskning.
Claus Koch: Museum med mening.
Torben Grøngaard Jeppesen: Formidlingsproblemer.
Rolf Dorset: Middelalderen lige til fotoalbummet.
- nr. 14** ***Paris' dom, 1995.***
Leif Søndergaard: Paris' dom - fra antikt motiv til middelalderligt fastelavnsspil. Med tekst til *Paris' dom* og English Summary.
- nr. 15** ***Fromhed og fristelser, 1996.***
Dorrit Einarsen: Fromhed og fristelser. - Margery Kempes bog - en middelalderkvindes erindringer.
- nr. 16** ***Modern Legends and Medieval Studies, 1996.***
Tom Pettitt: The Contemporaneity of the Contemporary Legend.
Henrik Lassen: Contemporary Legends and Traditions of the Past: The Regenerative Approach.
Tom Pettitt: Alien Encounters: Medieval Perspectives on the Modern Contemporary Legend.

nr. 16 *"Enn þat segia allir einnig..." Tradition og
fornýelse i Völsunga Saga og Nibelungenlied.*
Hans Ørbæk: "Enn þat segia allir einnig..." Tradition og
fornýelse i Völsunga Saga og Nibelungenlied.

Skrifterne kan rekvireres ved henvendelse til:

Middelalderlaboratoriet
Odense Universitet
Campusvej 55
5230 Odense M
Tlf.: 65573210